

RUUKKU Taiteellisen tutkimuksen kausijulkaisu
Studies in Artistic Research
Tidskrift för konstnärlig forskning

Numero 4 (2015)

PROSESSI TAITEELLISESSA TUT- KIMUKSESSA

Puheenvuoro
ruukku.journal.fi

Mitä meistä jää

PILVI PORKOLA

Yksi tarina ja kuusi teesiä taiteellisesta prosessista.

Talvella 2015 taiteilija Tanja Koponen kuratoi näyttelyn työhuoneelleen Helsingin edustalla olevaan Vartiosaareen ja kutsui minut mukaan.

Leuto talvi on saanut aikaan sen, että salmi mantereen ja Vartiosaaren välissä ei ole jäänytynyt joulukuussa, vaan vesi virtaa. Aurinko paistaa matalalta, ei tunnu yhtään siltä, että olisi joulukuu. Soudamme hiljaiseen saareen.

Minulla ei ollut ennakkosuunnitelmaa performanssilleni, ajattelin että työni lähtökohtana olisi paikka, saari. Että saari ”ehdottaa” minulle jotain, ja teen performanssin sen pohjalta.

Kävelen rannassa, lunta ei ole. Maassa on kaislaa, puunkappaleita, kiviä, ros-kia. Olen etsimässä esitystäni, materiaalia, inspiraatiota, lähtökohtaa, mitä ta-hansa. Katson tarkkaan maassa olevia esineitä. Poimin mukaani sinisen pullon korkin, sinivihreän tiskiharjan, pari narunpätkää. Päässäni alkaa soida lause pop-biisistä: ”mitä meistä jää kun me lähdetään, ei vyönsolkee, ei tennariä, ei kengän-nauhaa...”. Niin, mitä meistä jää? Ajatukseni harhailevat kunnes havahdun tajua-maan, että tässä ovat performanssin materiaalit: löytämäni esineet. Sekä sen nimi: ”Mitä meistä jää”. (Prosessilla tarkoitetaan jonkun asian kehityskulkua #1)

Ajattelen tilaa, pientä matalaa työhuonetta, valkoiseksi maalattuja kiviseiniä. Ajattelen tulevaa yleisöä, vielä kasvottomia, hahmottomia ja vieraita. Ajattelen edesmennyttä isoäitiäni.

Mitä meistä jää, kun kuolemme? Tai mitä meistä jää niihin paikkoihin, joissa vierailimme? Mitä yleisöstä voisi jäädä tähän esitykseen? Miten sitä voisi visuaalistaa, esittää, performoida? Miten luoda performanssille sellainen rakenne, että siihen voi jäädä ja siihen voi jättää erialisia asioita?

Ajattelen piirtämistä, hahmojen piirtämistä seinään. (Prosessi on ajattelua #2.)

Tammikuun lopussa Vartiosaareen johtava jäätie on lähes loskan peitossa. Taivas on harmaa, ihmisiä ei näy. Talo saarella täyttyy kuitenkin pian, avajaisglögi tekee kauppansa, lapset juoksevat pihalla, taivas pimenee vaikka vielä ei ole ilta.

KUUSI/KUUSI nimetyssä galleriassa on teoksia kahdeksalta taiteilijalta, maalauksia, valokuvia, videoinstallaatio. Yhteistä nimittäjää ei ole, jollain tapaa paikka on kuitenkin inspiroinut monia. Inka Niemisen videoinstallatio on pystytetty talon puutyöpajaan ja Hanna Johansson vetää kävelyseminaarin, jonka teemana on Vartiosaari ja sen historia. (Paitsi teoksella, myös prosessilla on konteksti #3.)

Aloitin performanssini pyytämällä jotakuta katsojaa malliksi, piirrän hänen ääriviivansa valkoiseen rapattuun seinään. Hahmon valmistuttua pyydän seuraavaa. Piirrettyäni muutaman hahmon piirrän seinään omat ääriviivani. Se on hankalaa. Kerron esityksen synnystä. Esittelen löytämäni esineet ja ripustan ne seinälle. Pohdin ääneen, muuttuuko esineiden merkitys ja niiden katsomistapa ajan myötä. Tuleeko niistä ajan kuluessa arvokkaampia kuin nyt? Vai muuttaako aika ne tunnistamattomaksi? Tai muuttuuko esineiden merkitys kun niistä tulee osa taideteosta, performanssia, kun ne nostetaan seinälle, muiden teosten rinnalle? (Prosessi on suhteessa aikaan #4.)

Tarinani polveilee, kerron edesmenneestä isoäidistäni ja käynnistäni hänen haudallaan.

Isoäitini kuoli vuosi sitten. En päässyt hänen hautajaisiinsa. Myöhemmin menin käymään Turussa hänen haudallaan serkkuni kanssa. Juuri kun olimme saapumassa haudalle, serkkuni sanoi, että tiedäthän sinä, ettei hautakivessä ole heidän nimiään. Seisomme haudalla. Hautaan on haudattu mamma, pappa, enoni ja nuorena hukkunut tätini, mutta kivessä on ainoastaan tätini nimi. Muut eivät halunneet nimeään kiveen.

Mietin mitä minä teen täällä haudalla, mitä täällä on. Tai mitä muuta, kuin yhdenlainen kulttuurinen tapa suhtautua kuolleisiin? Se, mitä heistä jää, on jossain ihan muualla. Kun olin pieni pappani opetti minulle laulun ”Pikajuna Meksikon”. Lauloimme sitä paljon kun olin lapsi, osaan sen edelleen, tai luulen osaavani. Vartiosaaren performanssissa laulan mitä laulusta muistan. Mammallani oli tapana kattaa pöytä vieraille, mutta syödä itse sivummalla, työpöydän ääressä jakkaralla istuen. Hän söi mielellään vähän muiden jälkeen. Ja kertoi usein miten hän on tykästynyt puolukkahilloon, koska sitä voi syödä minkä kanssa tahansa.

Kysyn haluaako yleisö maistaa puolukkahilloa. (Esityksessä prosessikeskeisyys tarkoittaa usein yleisön osallistamista #5.)

Kysyn mitä ihmiset haluaisivat tänään jättää jälkeensä, seinälle. Joku kaivaa avaimenperän, joku teepaketista irronnen pahvin palan. Kiinnitän esineet löytämieni esineiden viereen seinälle.

Performanssin toisessa versiossa, yritän viedä pidemmälle ajatusta siitä, mitä haluamme jättää jälkeemme. Sanon haluavani jättää tähän huoneeseen tunnun siitä, että täällä on tanssittu. Pyydän yleisöä tanssimaan kanssani. Yleisöä on ehkä viisi ihmistä. Paikalle eksynyt italialainen vaihto-opiskelija, joka ei osaa suomea, katsoo hieman hämmentyneenä kun alamme tanssia Abbaa.

Sanon, että haluaisin jättää tänne lettujen tuoksun. Paistan lettuja. (Prosesista jää jälkiä #6.)

Yleisö taputtaa. Esitys on päättynyt, mutta prosessi jatkuu. Palaan kotiini, jään yli kävellen, bussilla, metrolla, toisella bussilla. Vaatteisiini on tarttunut lettujen haju. Mietin edelleen, mitä meistä jää. Performanssi ei vastannut kysymykseen, ennemminkin se esitti sen ääneen ja tarjosi joitain näkökulmia lähestyä sitä. Mietin kysymystä vielä seuraavallakin viikolla, ja sitä seuraavalla.

Kuusi teesiä prosessista.

1. *Prosessilla tarkoitetaan tapahtumasarjaa* ja jonkun asian kehityskulkua. Kun taiteessa puhutaan prosessista ja teoksesta, usein helposti yksinkertaistaen määritellään prosessi tekemiseksi, joka edeltää varsinaista esitystapahtumaa tai teoksen julkituomista. Vaarana on jonkinlainen dualismi, jossa painottuu prosessin keskeneräisyys verrattuna teoksen ”valmiina olemiseen”, ehjyyteen. Samoin prosessi on usein jotain henkilökohtaista, ei-jaettua, kun taas itse teos on julkinen, jaettu, itsenäinen.

Taiteessa prosessia voidaan ajatella myös eri vaiheina: teoksen luominen, sen esittäminen ja vastaanotto.

2. *Prosessi on ajattelua.* Omalla kohdallani ajattelen, että taiteellisessa työssä prosessi on paitsi työn materiaalisia ja käytännöllisiä eri vaiheita, ennen kaikkea ajattelua. Assosiointia, epämääräisiä ja henkilökohtaisia päättelyketjuja, oivalluksia. Ajatusten harhailua, tiedon hankintaa, käsittelyä. Muistelua, haaveilua, mielikuvia ja visiointia. Välillä järjellistä, toisinaan täyttä höttöä. Viimekädessä valintoja.

3. *Paitsi teoksella, myös prosessilla on viitekehys.* Taide/performanssi tapahtuu eri konteksteissa ja niitä myös katsotaan ja tulkitaan kontekstin mukaan.

Yhtälaillla prosessiin vaikuttavat eri tekijät; arkielämä, apurahapäätökset, oma jaksaminen tai muiden jaksaminen. Työolosuhteet, työtarjoukset tai niiden puuttuminen. Unen laatu. Perhesuhteet. Mieliteot ja ahdistuksen aiheet. Oma ruumis. Luokka. Itse teoksessa tai performanssissa tämä saattaa näkyä, tai olla näkyvä. Se voi vaikuttaa teoksen tulkintaan, tai olla vaikuttamatta. En peräänkuuluta teosten tulkintaa taiteilijan henkilöhistorian kautta, mutta tekijän, ja prosessin näkökulmasta tekemisen olosuhteet ovat merkityksellisiä.

4. Prosessi on suhteessa aikaan. Monesti taiteilija hahmottaa tekemänsä prosessin vasta jälkeensä. Harvemmin kirjoitamme taiteen tekemisen metodiksi ikkunasta katselemisen tai leipomisen, vaikka ehkä juuri ikkunasta katselu mahdollistaa sen että ajatuksilla on mahdollisuus siirtyä yhdestä seuraavaan. Leipominen voi merkitä sitä, että ottaa askeleen taiteellisesta tekemisestä pois päin, jotta olisi mahdollista syventyä siihen kohta uudelleen.

5. Esityksessä prosessikeskeisyys tarkoittaa usein yleisön osallistamista. Ehkä siksi, että yleisön osallistamisesta edelleen ajatellaan että silloin mitä tahansa voi tapahtua. Että teoksessa on aukko. Että se ei ole suljettu kehä. Että esitys kommunikoi ”enemmän”.

6. Prosessista jää jälkiä. Teos ei ole prosessin jälki, se on sen yksi ilmentymä. Usein dokumentoidaan teos, ei sen prosessia. Taiteellisessa tutkimuksessa pyritään usein dokumentoimaan ja tuomaan esille taiteellinen prosessi.

Mitä meistä jää on sarja performansseja ja interventioita jotka lähtevät liikkeelle kysymyksestä ”mitä meistä jää?”. Performansseissa kysymystä lähestytään yhtälaillla globaalista ja ekologisesta, kulttuurisesta kuin henkilökohtaisestakin näkökulmasta. Performanssien lähtökohtana on kulloinkin esityspaikka, ja sitä edeltää prosessi, jossa kulloistakin ympäristöä tarkastellaan jääneiden jälkien ja jälkien jättämisen näkökulmasta. Keskeistä esityssarjassa on prosessi, sen muuttuvuus kulloisestakin kontekstista ja paikasta riippuen.

Kirjoittaja: Pilvi Porkola

Kuvat: Tanja Koponen

2.7.2015

RUUKKU – Studies in Artistic Research. Julkaisija: Taideyliopisto, Aalto-yliopisto, Lapin Yliopisto. www.ruukku.journal.fi

Tämä puheenvuoro julkaistiin alun perin verkkosivumuotoisena. Tämä PDF on luotu vuonna 2026, ja siinä on alkuperäisestä poikkeava ulkoasu.

Tekijänoikeus ja lisenssi: Tekijänoikeus pysyy tekijällä. Julkaisija soveltaa numerosta 15 eteenpäin Creative Commons -lisenssilauseketta: Kaikki tämän kausijulkaisun sisältö, pois-sulkien yksittäiset logot, kuvat, ääni- ja videotiedostot ja muut taiteelliset tuotannot on lisen-soitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssin alle.